

Список використаних джерел

1. Безхутрий М. М. Сергій Васильківський. Альбом. К.: Мистецтво, 1987. 163 с.
2. Бондар М. Яків Щоголев / М. Бондар // Історія української літератури XIX століття : [підручник : у 2-х кн.] / М.Г. Жулинський, М. П. Бондар, Т.І. Гундорова та ін. ; [за ред. М. Г. Жулинського]. – К. : Либідь, 2006. – Кн. 2. – С. 505–522.
3. Грінченко Б. Словарь української мови: у 4-х томах. К.: Наукова думка, 1997.
4. Зеров М. Непривітаний співець (Я. Щоголів) // Микола Зеров. Твори у двох томах. – К.: Дніпро, 1990. – Т. 2. – С. 294–323.
5. Левченко Петро. Альбом. К.: Мистецтво, 1984. 144 с.
6. Сумцов М. Ф. Слобожане. Харків: Союз, 1918. 240 с.
7. Парамонов А. Історія роду Щоголевих. Харків: Типографія Мадрид, 2016. 20 с.
8. Погребенник В. Фольклоризм української поезії (остання третина XIX – перші десятиліття XX століття) : [посібник] / В. Погребенник. – К. : Юніверс, 2002. – 158 с.
9. Щоголів Я. І. Твори. Повний збірник з ілюстраціями / Я. І. Щоголів.– Х. : Видавництво САГА, 2007. – 342 с.

Взаємозв'язок мистецтва: дослідження процесів інтермедіальності між літературою та кіно на уроках у 8 класі

Філатова Наталія, Вергун Тетяна – учителі української мови
та літератури комунального закладу
«Харківська гімназія № 165 Харківської міської ради»

У статті розглядається взаємозв'язок між українською літературою та кіно на уроках у 8 класі. Використання елементів і техніки одного виду мистецтва в іншому робить уроки більш цікавими та пізнавальними для учнів завдяки інтермедіальності. Питання щодо заміни літератури кіно є предметом активних дискусій серед учителів і учнів. Незважаючи на це, інтермедіальність може бути дуже плідним процесом взаємодії між різними видами мистецтва.

Ключові слова: інтермедіальність, кіномистецтво, екранізація творів літератури, кіноадаптація художнього твору.

Література завжди була тісно пов'язана з іншими видами мистецтва. Інтермедіальні процеси, що відбуваються між видами мистецтва, стали невід'ємною частиною сучасного світу. У цій статті ми розглянемо взаємозв'язок між українською літературою та кіно на уроках у 8 класі. Такі уроки стануть дуже цікавими та пізнавальними для учнів завдяки інтермедіальності – використанню елементів і техніки одного виду мистецтва в іншому. Проте чи може кіно замінити літературу? Це запитання є предметом активних дискусій серед учителів і учнів, оскільки обидва види мистецтва мають свої переваги і недоліки. Однак якщо говорити про взаємозв'язок між ними, то можна відзначити, що цей процес взаємодії може бути дуже плідним [1, с. 9]. Особливо тоді, коли кіно використовується як інструмент для вивчення та розуміння літературних творів. Наприклад, українська література має багату історію та велику кількість видатних творів, які заслуговують на увагу учнів. Однак для багатьох із них читання є складним процесом і вимагає багато часу. Тут кіно може стати відмінним інструментом для створення доступного й цікавого способу вивчення та розуміння літератури. Допоможе учням уявити зовнішній вигляд героїв, опис місця дії та розширити уявлення про епоху написання твору. Інтермедіальність показує здатність мистецтва перетворюватися на

різні форми й виступати в різних контекстах. Так, літературні твори перетворюються в кінострічки, театральні вистави, опери та інші форми мистецтва. Це створює можливості для нових інтерпретацій, розширює аудиторію творів і дозволяє перенести їх на нові рівні [2, с. 19].

Інтермедіальність літератури та кіно – це процес взаємодії між двома видами мистецтва, який зможе не тільки зацікавити учнів, а й бути корисним. На уроках української літератури вчителі можуть використовувати різні методи та техніки інтермедіальності.

- *Екранізація творів літератури.* Цей метод полягає в тому, щоб перетворити літературний твір на кінофільм. Таким чином, учні мають можливість переглянути фільм і порівняти його з текстом оригіналу.
- *Використання кінофільмів як джерела інформації.* Учителі можуть показувати учням кінофільми, які відображають певну епоху чи подію, і використовувати їх як додатковий матеріал для вивчення літературних творів.
- *Створення трейлерів до літературних творів.* Цей метод полягає в тому, щоб створити короткий відеоролик, який буде рекламувати літературний твір. Такий трейлер може спонукати учнів до читання книги та підвищити їх інтерес до неї.
- *Використання музики та звукових ефектів.* Учні мають можливість створювати саундтреки до літературних творів або до екранізованих кінофільмів. Це може допомогти їм краще уявити собі настрій твору та зрозуміти його глибинний зміст.

Взаємодія літератури та кіно дозволяє учням краще не тільки розуміти твори, а й розвиває їхню творчість і здатність аналізувати інформацію. Одним із прикладів інтермедіальності між літературою та кіно у 8 класі є кінострічка «Тарас. Повернення» режисера Олександра Денисенка, який є сином відомого режисера-дисидента Леоніда Денисенка. Фільм презентує нову інтерпретацію біографії Тараса Шевченка через образи і символи, які передаються за допомогою кінофільму. Цей фільм у 2019 році прорвав блокаду й увів Кобзаря на широкі екрани України та світу. Через інтермедіальність, коли одне мистецтво використовується для відтворення іншого, саме фільм може бути використаний для дослідження тем, які порушуються в біографії Тараса Шевченка. Кріпацьке минуле, внутрішня боротьба, політична активність і художнє самовизначення – саме ці відомі епізоди з життя Кобзаря режисер відтворив у кінофільмі. Це дає можливість учням проаналізувати й порівняти режисерське бачення з літературним. Ці теми можуть бути досліджені з різних куточків зору і містити етичні, соціальні та політичні аспекти. Це допоможе учням краще зрозуміти сутність постаті поета, перенести почуття та емоції на візуальне сприйняття та сприятиме розвитку творчих здібностей учнів. Такий кінематографічний досвід зможе їх надихнути на створення своїх фільмів або відеороликів, у яких учні відтворюють своє бачення певного періоду життя Тараса Шевченка, чи висловити свій погляд на постать великого Кобзаря [3, с. 11].

Інтермедіальність літератури та кіно на прикладі фільму «Сто тисяч» 1958 року за повістю Івана Карпенка-Карого демонструє взаємозв'язок між двома видами мистецтва. Фільм є адаптаційною версією п'єси, але зберігає основну ідею та конфлікт [4, с. 18]. Водночас режисерський підхід відрізняється від способу, яким автор описав події в тексті. Наприклад, у фільмі використовуються візуальні ефекти, щоб показати сцени, які в оригінальному творі описані словами. Також у фільмах можна побачити використання звукових ефектів і музики, щоб підкреслити настрій та емоції персонажів. Інтермедіальність у цьому випадку проявляється в тому, що фільм використовує літературний матеріал і перетворює його на візуальне мистецтво. Це дає можливість

більш широкому глядацькому загалу отримати доступ до історії, яка раніше була можливою лише через читання тексту. Водночас звук і музика додають нові аспекти історії та можуть викликати різні емоції у глядачів, які можуть відрізнятись від тих елементів, які впливають на читання оригінального твору. Кіно може стати відмінним інструментом для створення доступного й цікавого способу вивчення та розуміння твору [5, с. 19].

Також кіно може допомогти учням порівняти різні інтерпретації твору та побачити ті відмінності, які можуть бути в підходах до одного матеріалу. Усе це робить навчання більш захоплюючим, допоможе учням краще засвоїти та запам'ятати навчальний матеріал. «Невигадані історії» – це частина циклу телефільмів про життя видатних українців і українок, що розсіялися по світу. У фільмі про Марусю Чурай розкриваються маловідомі факти її біографії, історії кохання, злети та падіння. Він допоможе глядачам краще зрозуміти її життя та значення її ролі в історії. Фільм показує не кам'яні статуї, а живих людей з їхніми радощами та стражданнями, розкриваючи багатогранний світ внутрішнього життя героїв. Саме в ньому подаються детальні подробиці її біографії, зокрема кохання, яке було першопричиною її трагічної долі. Пісні, написані Марусею Чурай, є народними завдяки їх проникливому змісту й чудовому звучанню. Такі пісні як «Засвіт встали козаченьки», «Віють вітри, віють буйні», «Ой не ходи, Грицю...» стали популярними завдяки своїм прекрасним мелодіям і глибокому змісту, які зачаровують слухачів. Вони є символом української культури та історії, а їхні тексти й мелодії використані в багатьох відомих фільмах і театральних постановках. Хоча інформація про Марусю Чурай досить обмежена, її пісні живуть у серцях людей та передають нащадкам красу й мудрість української культури. Це є прикладом того, як музика може перетворити історію на мистецтво та зберегти її для наступних поколінь. Навіть якщо ми не можемо знати точно про ті життєві обставини, які привели до написання кожної з пісень, то душевні переживання поетеси в них не відчуті просто неможливо. Тож слухаючи пісні Марусі Чурай, ми здатні поглиблювати своє розуміння життя та людської природи, а також знайомитися з історією нашої країни.

Таким чином, телефільм і народні пісні Марусі Чурай є взаємопов'язаними творами, які доповнюють одне одного й розповідають про цікаву та трагічну історію життя видатної поетеси. Інтермедіальність між літературою та кіно можна побачити на прикладі телефільму «Маруся Чурай» і поезій, що звучать у ньому. У цьому телефільмі кіномистецтво використовує літературу як джерело інформації та натхнення для створення образів і драматичної історії. Література та поетичні твори, які відіграють важливу роль у фільмі, надають глибини й емоційної насиченості героям і подіям. Інтермедіальність між літературою та кіно дозволяє створювати нові твори мистецтва, які поєднують у собі елементи обох видів творчості та збагачують культурний досвід глядачів [6]. Крім того, такі інтермедіальні твори, як телефільми або кіноадаптації літературних творів, можуть мати великий вплив на сприйняття оригінальних творів. Наприклад, якщо кіноадаптація дотримується духу й сюжету літературного оригіналу, то вона може допомогти людям легше зрозуміти та сприймати твір. З іншого боку, якщо кіноадаптація значно відрізняється від оригінального твору, то це може спричинити певні розбіжності у сприйнятті та розумінні твору. Також варто зазначити, що є елементи літератури, які можна передати в кіно, і навпаки. Наприклад, характери персонажів, мотивацію вчинків і емоції можна передати в кіно за допомогою акторської гри, міміки й жестів. Описи місць, подій та обставин можна передати в кіно за допомогою зйомок, монтажу й режисерських прийомів. З іншого боку, кіно може додати до літературного твору візуальну та звукову складові, створити нові образи й розкрити ті аспекти сюжету, які можуть бути важкими для передачі в літературі. **Отже, інтермедіальність між**

літературою та кіно може допомогти розширити сприйняття творів і доповнити їх зміст.

До дня народження Лесі Українки було презентовано перший тизер майбутнього байопіку під робочою назвою «Леся Українка. Узлісся». У тизері було показано період у житті поетеси, коли вона доглядала за Сергієм Мержинським, своїм коханим, у його останні дні життя. У цей час Леся Українка написала поему «Одержима». Головну роль у фільмі виконує молода українська акторка Дар'я Полуніна. Режисерка байопіку Нана Джанелідзе відзначила, що Дар'я дуже талановита й упорається з роллю Лесі Українки. Цей тизер майбутнього байопіка про Лесю Українку є чудовою нагодою для поєднання інтермедіальності літератури та кіно в навчальному процесі. Учні можуть прочитати поему «Одержима», написану Лесею Українкою в той час, коли вона доглядала за Сергієм Мержинським. А потім доречно буде показати учням тизер фільму, щоб продемонструвати, як цей період у житті поетеси був відтворений на екрані. Таке поєднання допоможе учням краще зрозуміти контекст написання поеми. А також показати, як кіно відображає життя та творчість відомих людей, з якими вони знайомі з літератури. Викладачі можуть використовувати цей метод не тільки для вивчення творчості Лесі Українки, але й для вивчення інших творів літератури та їх екранізацій. Одним із способів поєднати літературу та кіно в навчанні є організація дискусії серед учнів. Використовуючи свої знання про біографію та творчість поетеси, а також відеоматеріали з презентації та трейлер фільму, учні зможуть обговорити, наскільки достовірно передано історичні події та характер Лесі Українки у фільмі. А також порівняти образи та сцени з описами й поезіями поетеси. Крім того, учні спробують створити свої власні інтерпретації поеми, викорисовуючи елементи кіно (музику, зображення, відео) на основі тексту поеми. Також можна провести дискусію про вплив кіно на літературу та навпаки, зокрема про те, як кіноадаптації впливають на сприйняття творів літератури та які елементи літератури можна передати в кіно [7].

Дискусія про взаємодію кіно та літератури з учнями є цікавою та актуальною темою, оскільки обидва жанри мають значний вплив на культуру та мистецтво. Кіно та література взаємодіють між собою на різних рівнях, і кожен із них може впливати на інший. Одним з очевидних впливів кіно на літературу є кіноадаптації. Фільми можуть стати джерелом натхнення для літературних творів, але також впливати на сприйняття літературних творів у масовій культурі. Наприклад, кіноадаптації популярних романів привертають увагу до літературного твору й розширюють аудиторію читачів. Однак важливо зазначити, що вони часто не передають усі елементи літературного твору, що впливає на сприйняття його аудиторією. А відсутність внутрішньої монології персонажів може зменшити глибину їхніх переживань і відчуттів. Література, впливаючи на кіно, надає відповідні матеріали для створення сценаріїв та ідеї для фільмів. Крім того, важливо зазначити, що деякі елементи літературного твору, зокрема описи, діалоги й наративні прийоми, можуть бути легко передані в кіно. Можемо зазначити, що взаємовплив кіно та літератури є складним і багатограним. Кожен із цих видів має свої сильні та слабкі сторони, і їх взаємодія може як збагатити, так і збіднити одне одного.

Інтермедіальність літератури та кіно відкриває нові можливості для розуміння та інтерпретації творів, що дозволяє їм залишатися актуальними й цікавими для сучасної аудиторії. Кіно відображає літературний твір, надаючи глядачам видимий образ, а також доповнює його звуковими ефектами та музикою. Крім того, використання кіно в навчанні теж може бути корисним для учнів. З цих причин інтермедіальність літератури й кіно є важливим аспектом сучасної культури та навчання.

Важливо пам'ятати, що література та кіно – це дві різні форми мистецтва зі своїми унікальними можливостями й обмеженнями. Тому їх використання в навчанні

має бути збалансованим і адекватним меті уроку. Наприклад, учитель, використовуючи кіноадаптації літературних творів для демонстрації конкретних епізодів або сцен із твору, допоможе учням краще уявити події та персонажів твору. Проте він має враховувати, що екранізація не повністю відповідна літературному оригіналу, тому важливо додатково працювати з текстом твору. Використовуючи музику та звукові ефекти, учитель підсилює емоційний вплив твору. Наприклад, під час читання віршів можна включити музику, щоб створити відповідний настрій та асоціації. Також учитель, пропонуючи учням створити свої власні саундтреки до літературних творів або до екранізованих кінофільмів, сприятиме розвитку їх творчих здібностей і естетичного смаку.

Інтермедіальність літератури та кіно може бути корисною для розвитку творчих здібностей учнів і допомогти їм краще зрозуміти та сприйняти твори літератури. Ось декілька способів, які доцільно використовувати для досягнення цієї мети.

- *Перегляд кіноадаптацій творів літератури.* Учителі пропонують учням перегляд кіноадаптацій, що допоможе їм краще зрозуміти сюжет і образи твору. Учні, порівнюючи кіноадаптацію з оригінальним твором, аналізують елементи, які були змінені та чому.
- *Створення власних кіноадаптацій.* Учні створюють власні кіноадаптації творів літератури, що допоможе їм краще зрозуміти та інтерпретувати твір. Вони можуть працювати в групах і створювати короткометражні фільми або використовувати аудіовізуальні засоби для створення своїх інтерпретацій твору.
- *Використання музики.* Музика допомагає учням краще зрозуміти твір і передати емоції, які викликає літературний текст. Учителі використовують музику для створення атмосфери під час читання твору або пропонують учням створювати свої власні музичні композиції, що відображають їх інтерпретацію твору.
- *Рольові ігри та драматизація.* Рольові ігри та драматизація допомагають учням краще зрозуміти й відчувати емоції.

Отже, інтермедіальність літератури та кіно може бути важливим засобом у вивченні української літератури й розвитку творчих здібностей учнів. Проте використання кіно та музики повинно бути обмеженим і доповнювати роботу з текстом твору, а не замінювати її.

Список використаних джерел

1. Болдер, А. (2020). Література в кіно: Теорія та практичні підходи. Макфарланд.
2. МакКоннелл, Ф. (2020). Кіно та література: Теорія та практика перетворення тексту. Київський університет імені Бориса Грінченка.
3. Німчук, І. (2020). Кінопередачі як чинник розвитку інтермедіальності в сучасному медіапросторі. Підкасти про кінострічку «Тарас. Повернення» режисера Олександра Денисенка.
4. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Журналістика, (34). С. 228 – 233.
5. Фільм «Сто тисяч» [1958]. Режисери: Гнат Юра, Віктор Іванов. Київська кіностудія імені О.Довженка.
6. «Невигадані історії» – цикл телефільмів про життя видатних людей, які народилися та жили на українській землі, і тих українців, що розсіялися по всьому світу. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=KM1DyAZxkyE>
7. Перший тизер байопіка про Лесю Українку. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=OYiy8XcUsfE>